

Ειδικά Θέματα Ψυχολογίας της Μουσικής, Πτυχιακό Ι

Το μάθημα της μουσικής στο δημοτικό
σχολείο ως μοχλός αλλαγής των στάσεων
για τη διαχείριση των οικιακών
απορριμμάτων

Φοιτητής: Δρουλίσκος Βαγγέλης, Α.Μ. Μ2014019

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Ετμεκτσόγλου Ιωάννα

Περιεχόμενα

1.Περίληψη.....	3
2.Εισαγωγή.....	3
3.Βιβλιογραφική προσέγγιση.....	3
4.Μέθοδος.....	8
5.Αποτελέσματα.....	10
6.Συμπεράσματα.....	15
7.Επίλογος.....	16
8.Παράρτημα.....	17
9.Βιβλιογραφία.....	20

1.Περίληψη

Είναι γνωστό ότι η αυξημένη παραγωγή απορριμμάτων είναι από τα πιο σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε στις μέρες μας. Η εργασία αυτή παρουσιάζει τις αντιλήψεις που έχουν τα παιδιά για το θέμα αυτό μέσα από το μάθημα της μουσικής. Ερευνάται κατά πόσο γνωρίζουν για την ύπαρξη του προβλήματος και με ποιες δράσεις θα μπορούσαν να το αντιμετωπίσουν. Με τη χρήση μουσικών οργάνων τραγουδούν για τη διαδικασία της ανακύκλωσης, της επαναχρησιμοποίησης και της κομποστοποίησης και με μουσικές δραστηριότητες μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τα απορρίμματα τους και να τα τοποθετούν στο σωστό κάδο.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική στο σχολείο, Μουσική και απορρίμματα, Διαχείριση απορριμμάτων, Δημοτικά στερεά απορρίμματα

2.Εισαγωγή

Ένα από τα αποτελέσματα της καθημερινότητας του ανθρώπου, έτσι όπως έχει φτάσει να είναι στις μέρες μας, είναι η αυξημένη παραγωγή δημοτικών στερεών απορριμμάτων. Κάθε μέρα όλο και περισσότερα απορρίμματα παράγονται σαν αποτέλεσμα του τρόπου ζωής του ανθρώπου. Τα απορρίμματα αυτά έχουν κατακλείσει τον πλανήτη, με τους τόπους υγειονομικής ταφής να έχουν πια κορεστεί και τα σκουπίδια να καταλήγουν σε τόπους που μολύνουν το περιβάλλον όπως τη θάλασσα. Για να το αντιμετωπίσει αυτό ο άνθρωπος θα πρέπει να αλλάξει νοοτροπία και τρόπο ζωής και με διαδικασίες όπως η ανακύκλωση, η κομποστοποίηση και η επαναχρησιμοποίηση υλικών να καταφέρει να μειώσει το φαινόμενο αυτό. Για να γίνει αυτό θα πρέπει να ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση και την εκμάθηση στα παιδιά συμπεριφορών σεβασμού προς τον πλανήτη. Στην εργασία αυτή αναφέρομαι σε τρόπους προσέγγισης του θέματος της διαχείρισης των δημοτικών στερεών απορριμμάτων μέσω της μουσικής και των θεωριών της επιστήμης της ψυχολογίας. Σκοπός μου είναι να μεταφέρω στα παιδιά το ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, να κατανοήσουν το πρόβλημα της αυξημένης παραγωγής απορριμμάτων και να αναπτυχθεί σε αυτά το εσωτερικό κίνητρο ώστε να συμβάλλουν στη μείωση τους.

3. Βιβλιογραφική προσέγγιση

Ο Τερζής (2009) στον οδηγό απορριμμάτων της WWF Ελλάς σημειώνει ότι «Με τον όρο απορρίμματα εννοούμε όλα τα στερεά απόβλητα τα οποία δεν μπορούν φαινομενικά να αξιοποιηθούν. Τα απορρίμματα περιλαμβάνουν μόνο τα στερεά απόβλητα διαφόρων προελεύσεων, όπως οικιακά, βιομηχανικά, σκουπίδια δρόμων και οικοδομών κ.λπ.» (σελ. 16). Χωρίζονται σε τρεις πηγές αποβλήτων, το περίσσειμα απόκτησης πρώτων υλών, το μετασχηματισμό των πρώτων υλών σε προϊόντα και το περίσσειμα των προϊόντων μετά τη χρήση τους (Τερζής, 2009). Στην κατηγορία των στερεών απορριμμάτων εντάσσονται αντικείμενα καθημερινής χρήσης όπως προϊόντα περιτυλίγματος, χαρτί, πλαστικό, αλουμίνιο,

γυαλί, υπολείμματα τροφών, ρούχα, έπιπλα κ.α. (Erkut, Karagianidis, Perkoulidis, Tjandra, 2008).

Για την διαχείριση των ΔΣΑ στη χώρα μας εφαρμόζονται πλήθος οδηγιών και νομοθετημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποσκοπούν στην βελτιστοποίηση των συνθηκών για τους πολίτες. Για την καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων, εφαρμόζονται συγκεκριμένες πρακτικές μέθοδοι (μοντέλα διαχείρισης). Τα μοντέλα αυτά αποσκοπούν στο να ληφθούν οι καταλληλότερες αποφάσεις για την διαχείριση των απορριμμάτων μίας περιοχής και μπορεί να βασίζονται στην ανάλυση του κόστους, στην αξιολόγηση του κύκλου ζωής ενός προϊόντος ή στην εξέταση διαφόρων, ανεξάρτητων μεταξύ τους κριτηρίων με έναν πολυδιάστατο τρόπο (Morrissey & Browne, 2004). Στην χώρα μας, μέχρι το 2002, κάθε νομός όφειλε να έχει το δικό του μοντέλο διαχείρισης στερεών απορριμμάτων και έναν χώρο υγειονομικής ταφής. Μετά τη χρονιά αυτή, το Εθνικό πλάνο διαχείρισης ορίζει ότι η αρμοδιότητα μεταφέρεται στις περιφέρειες της χώρας με έναν κοινό χώρο υγειονομικής ταφής για όλους τους νομούς που εντάσσονται σε αυτήν (Erkut και συν. 2008). Ο Τερζής (2009) σημειώνει ότι σκοπός της διαχείρισης των απορριμμάτων είναι η επεξεργασία ή η καταστροφή τους κατά τον ευνοϊκότερο για το περιβάλλον τρόπο, η μείωση και η επαναχρησιμοποίηση διαφόρων υλικών.

Αυτά που ορίζει όμως το Εθνικό πλάνο διαχείρισης των απορριμμάτων διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από αυτά που εφαρμόζονται στην πραγματικότητα από τον ελληνικό λαό (Gidarakos, Havas, Ntzamilis, 2006). Η παραγωγή των δημοτικών απορριμμάτων αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο και οι χώροι υγειονομικής ταφής είναι πλέον κορεσμένοι. Σύμφωνα με το Eurostat, την περίοδο 2007-2010 ο αριθμός παραγωγής απορριμμάτων στη χώρα μας από 5,002 κιλοτόνους είχε αυξηθεί σε 5,917 κιλοτόνους, ενώ μέχρι το 2016 είχε μειωθεί σε 5,362 κιλοτόνους. Στο Erkut και συν. (2008) επισημαίνεται ότι τα Ελληνικά ΔΣΑ αποτελούνται κυρίως από οργανικά απορρίμματα (47%), χαρτί (20%), πλαστικό (8.50%), μέταλλα (4.50%), γυαλί (4.50%) και άλλα (15.50%). Η ποσότητα και η ποιότητα των παραγόμενων ΔΣΑ διαφέρει στις περιοχές της Ελλάδας. Αυτό που αποτελεί κοινό στοιχείο όμως είναι η υψηλή παραγωγή σκουπιδιών από προϊόντα συσκευασίας όπως πλαστικό και χαρτί.

Ως κύρια αιτία της παραγωγής τόσων απορριμμάτων χαρακτηρίζεται ο υπερκαταναλωτισμός που έχει εδραιωθεί για τα καλά στην καθημερινότητα των πολιτών. Η αλόγιστη κατανάλωση προϊόντων που έχουν μόνο σαν αποτέλεσμα την πρόσκαιρη ευχαρίστηση μας, επιφέρει τη δημιουργία περισσευμάτων τα οποία καταλήγουν στα απορρίμματα. Στην έρευνά τους οι Erkut και συν. (2008) τονίζουν ότι στη βόρεια Ελλάδα και συγκεκριμένα στην περιφέρεια της κεντρικής Μακεδονίας, την χρονιά 2001 δημιουργήθηκαν 713 κιλότονοι απορριμμάτων, από τους οποίους μόνο το 10.5% κατέληξε σε χώρους υγειονομικής ταφής ενώ τα υπόλοιπα κατέληξαν σε μη ελεγχόμενους και παράνομους χώρους. Υπολογίζεται ότι μέχρι το 2020 η παραγωγή απορριμμάτων στην κεντρική Μακεδονία θα είναι 214.5 κιλότονοι και από αυτούς το μισό (107 κιλότονοι) θα αποτελείται από

υλικά περιτυλίγματος συσκευασιών.

Σύμφωνα με μία άλλη έρευνα που έκαναν οι Gidarakos και συν. (2006) στην περιφέρεια της Κρήτης, συμπεραίνεται ότι οι κύριες κατηγορίες απορριμμάτων που εντοπίζονται είναι οργανικά απορρίμματα, πλαστικά και χαρτί που καταλαμβάνουν το 76% των συνολικών ΔΣΑ (36%, 17% και 20% αντίστοιχα). Αυτό που παρατήρησαν επίσης, είναι ότι υπάρχει μία αισθητή διαφορά στην κατανάλωση γυαλιού τους καλοκαιρινούς μήνες σε σχέση με τους χειμερινούς (>6,5% και 4% αντίστοιχα), και στην κατανάλωση προϊόντων αλουμινίου (περίπου 2% τους θερινούς μήνες και <1% τους χειμερινούς). Συμπεραίνουν ότι η αυξημένη κατανάλωση των συγκεκριμένων προϊόντων οφείλεται στον τουρισμό, καθώς η Κρήτη αποτελεί προορισμό για πολλούς επισκέπτες.

Όπως παρατηρούμε η παραγωγή απορριμμάτων είναι αρκετά μεγάλη. Αν λοιπόν δεν καταφέρουμε να τα διαχειριστούμε σωστά θα καταλήξουν να μολύνουν τον πλανήτη θέτοντας σε κίνδυνο την χλωρίδα και την πανίδα. Ήδη τα περισσότερα από τα απορρίμματα που δεν συλλέγονται σε χώρους υγειονομικής ταφής ή δεν ανακυκλώνονται, καταλήγουν στις θάλασσες όπου δεν διασπώνται ή χρειάζονται αρκετά χρόνια για να γίνει αυτό. Τελικά τρώγονται από ζώα του θαλάσσιου βασιλείου, επειδή τα θεωρούν ως τροφή, με αποτέλεσμα να χάνουν τη ζωή τους.

Βλέπουμε λοιπόν ότι το ζήτημα της αντιμετώπισης και διαχείρισης των απορριμμάτων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά προβλήματα και χρήζει άμεσης αντιμετώπισης. Υπό την αιγίδα της UNESCO και του ΟΗΕ εδραιώθηκε η άποψη ότι η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι υπόθεση όλων των πολιτών και επομένως η εκπαίδευση μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο (Ηλιοπούλου, 2011). Για το λόγο αυτό, τα παιδιά θα πρέπει να προετοιμάζονται από μικρή ηλικία για να γίνουν ενεργοί πολίτες που θα δείχνουν ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Στο Δημητρίου και Χρηστίδου (2004) επισημαίνεται ότι από έρευνες φαίνεται τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας να είναι σε θέση να καταλάβουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Το ίδιο υποστηρίζει και η Βοσνιάδου (2011) λέγοντας ότι τα παιδιά της σχολικής ηλικίας βρίσκονται σε θέση να καταλάβουν λέξεις που εκφράζουν πολύπλοκα νοήματα και αποκτούν μεγαλύτερη ευχέρεια στην χρήση και την κατανόηση του μεταφορικού λόγου.

Σε έρευνα που πραγματοποίησαν οι Δημητρίου και Χρηστίδου (2004) σε 35 παιδιά νηπιαγωγείου, εξέτασαν τι γνωρίζουν τα νήπια για τα απορρίμματα, και πιο συγκεκριμένα για το ποια είναι η διαδικασία συλλογής, μεταφοράς και τελικής διάθεσης τους, καθώς και ποιες είναι οι συνέπειες που έχουν στο περιβάλλον και πώς μπορεί ο άνθρωπος να παρέμβει. Στην έρευνα πραγματοποιήθηκαν ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις μισής ώρας. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι τα νήπια πριν ακόμα διδαχθούν στο σχολείο οτιδήποτε σχετικό με τα απορρίμματα γνωρίζουν ότι ο άνθρωπος είναι αυτός που παράγει τα απορρίμματα, γνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο συλλέγονται και μεταφέρονται, δεν γνωρίζουν όμως τι τους συμβαίνει μετά την μεταφορά τους. Προτείνουν σαν τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος την μείωση της κατανάλωσης, την

ανακύκλωση και την επαναχρησιμοποίηση των προϊόντων ενώ από τον τρόπο που επιλέγουν τον καταλληλότερο χώρο για την τελική διάθεση δείχνει ότι καταλαβαίνουν τον κίνδυνο που επιφέρουν τα απορρίμματα στο φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο.

Η Ηλιοπούλου (2011), έχοντας διαφορετική άποψη, διατυπώνει ότι από τις λιγοστές έρευνες που υπάρχουν για τις αντιλήψεις των παιδιών στο θέμα των απορριμμάτων συμπεραίνεται ότι η γνώση τους πάνω στο θέμα είναι ελλιπής όσον αφορά τη δημιουργία των απορριμμάτων και τρόπους μείωσής τους. Μέσα από την έρευνά της στοχεύει στο να διεκδικεί τις γνώσεις που έχουν τα παιδιά με την προσωπική τους συμβολή, να εντοπιστούν οι τυχόν παρανοήσεις των παιδιών και να μελετηθεί ο τρόπος που αλλάζει η αντίληψή τους από την προσχολική στην πρώτη σχολική ηλικία. Κατά τη διαδικασία της έρευνάς της, ζητήθηκε από παιδιά νηπιαγωγείου και Γ΄ τάξης δημοτικού αρχικά να παράγουν σχέδια για τα απορρίμματα και στη συνέχεια ακολούθησε ατομική συνέντευξη. Μετά το πέρας της έρευνάς της συμπεραίνεται ότι «υπάρχει ελλιπής κατανόηση του θέματος εφόσον δεν γίνεται αναφορά τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό σε βασικούς τρόπους μείωσης των απορριμμάτων, όπως η ανακύκλωση ή η μείωση της κατανάλωσης» (σελ. 5), ενώ στη συνέχεια αναφέρει ότι τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας κατανοούν καλύτερα τους τρόπους αντιμετώπισης του εξεταζόμενου προβλήματος.

Στην μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία της, η Βασίλη (2016) αναφέρεται στην έρευνα των Μαλανδράκη και Χατζάκη (2014) λέγοντας ότι οι παραπάνω ερευνητές συμπεραίνουν από την έρευνά τους ότι τα παιδιά δεν έχουν αρκετές γνώσεις για θέματα του περιβάλλοντος όπως είναι η ανακύκλωση. Σε άλλο σημείο της εργασίας της, η Βασίλη (2016) αναφέρεται στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τις Ergazaki, Zogza, Grekou (2009) οι οποίες εργάστηκαν πάνω στις ιδέες των παιδιών προσχολικής ηλικίας για την αποσύνθεση των οργανικών και μη υλών, την ανακύκλωση και την τελική διάθεση των οικιακών απορριμμάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι τα παιδιά έχουν ανεπαρκείς γνώσεις για τη διαχείριση των απορριμμάτων και την ανακύκλωση καθώς και για την ύπαρξη διαφορετικών κάδων απορριμμάτων.

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως η γνώση που φαίνεται να έχουν τα παιδιά χρειάζεται σε κάθε περίπτωση να ενισχυθεί ώστε να ενημερωθούν καλύτερα και να κατανοήσουν το πρόβλημα και τους τρόπους αντιμετώπισης του. Για το λόγο αυτό απαιτούνται περαιτέρω έρευνες και περισσότερη εκπαίδευση. Ένας από τους τρόπους που μπορεί να επιτευχθεί αυτό είναι μέσω της μουσικής.

Αν σκεφτούμε αυτό που λένε ότι «μία εικόνα είναι χίλιες λέξεις», τότε ένα τραγούδι είναι χίλιες εικόνες (Ramsey, 2002). Ίσως το πρώτο πράγμα που θα σκεφτεί κάποιος να είναι πώς μπορείς να διδάξεις σε παιδιά το θέμα των απορριμμάτων και της διαχείρισης τους μέσα από τη μουσική; Όπως όμως αναφέρουν οι Publicover, Wright, Baur, Duinker, (2017), οι τέχνες χρησιμοποιούνται συχνά στο να ανακαλύψεις συναισθήματα και να χτίσεις αξίες σε διάφορα θέματα που αφορούν τη ζωή, και σε αυτά περιλαμβάνονται και τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Μέσα από τη διδασκαλία με μουσική τα παιδιά καταφέρνουν να είναι πειθαρχημένα με εκτίμηση

και σιγουριά για τον εαυτό τους και διάθεση για συνεργασία και επικοινωνία με τους συνομήλικους τους (Borradaile 2000), ενώ εμπλέκεται και ο συναισθηματικός παράγοντας και δημιουργούνται συναισθήματα που μένουν μέσα τους για πολύ καιρό. Ο Ramsey (2002) στο άρθρο του αναφέρει ότι με τη βοήθεια της μουσικής μπορείς να κινήσεις το ενδιαφέρον στους μαθητές για οποιοδήποτε θέμα, ακόμα και για κάποιο που δεν φαίνεται να τους τραβάει ιδιαίτερα την προσοχή. Επίσης στο Jacobson, McDuff, Monroe (2007) διαβάζουμε από τον Levinthal (1988) ότι η μουσική θα πρέπει να έχει σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση, καθώς είναι το μέσο που μπορεί να τραβήξει την προσοχή και να δημιουργήσει συναισθήματα.

Όπως διαβάζουμε στο Borradaile (2000) «η μουσική μπορεί να θεωρηθεί μία δυνατή πλατφόρμα που μπορείς να στείλεις και να λάβεις μηνύματα. Πιστεύεται ότι αποτελεί ιδανικό εργαλείο για την περιβαλλοντική εκπαίδευση καθώς βοηθάει στην ανάπτυξη της συμπεριφοράς των παιδιών» (σελ. 2). Μέσα από τους στίχους των τραγουδιών τα παιδιά είναι δυνατό να λάβουν το μήνυμα που περνάει το τραγούδι που ακούν και να νιώσουν διάφορα συναισθήματα για αυτό (Ramsey, 2002). Για παράδειγμα ο Ramsey (2002) σημειώνει ότι χρησιμοποιεί παραδοσιακά τραγούδια, που αναφέρονται σε μία περιβαλλοντική κρίση που έλαβε χώρα στην Βόρεια Αμερική τη δεκαετία του 1930 και ανάγκασε τους πολίτες να μεταναστεύσουν στον Καναδά, για να διδάξει στους μαθητές του πόσο εύθραυστο είναι το οικοσύστημα που ζούμε και πόσο εύκολο είναι να το μολύνει ο ανθρώπινος παράγοντας (Ramsey, 2002).

Στο άρθρο των Publicover και συν. (2017) βλέπουμε να αναφέρουν ότι πραγματοποίησαν έρευνα σε μία ομάδα από επαγγελματίες μουσικούς οι οποίοι ηχογράφησαν τραγούδια που είχαν συνθέσει με περιβαλλοντικό χαρακτήρα, και τα οποία δημοσιεύτηκαν σε μία λίστα 30 τραγουδιών που ονομάζεται Playlist for the Planet. Τα 11 από αυτά τα τραγούδια κέρδισαν σε έναν διαγωνισμό από μία μη κερδοσκοπική εταιρία στον Καναδά. Από το σύνολο των μουσικών αυτών, οι 14 συμμετείχαν στην έρευνα των Publicover και συν. (2017) σε ημιδομημένες ατομικές. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με την πρόθεσή τους μέσα από το τραγούδι, γενικότερα για την σύνθεσή τους, για το πώς έγινε αντιληπτό το τραγούδι τους από το κοινό, για την διάδοσή του μέσα από παραστάσεις και ηχογραφήσεις καθώς και για τις τεχνικές διάδοσης, για τυχόν άλλους τρόπους που έχουν σκεφτεί, εκτός της σύνθεσης τραγουδιού, ώστε να μεταφέρουν τα πιστεύω τους. Οι συμμετέχοντες ακόμα αναφέρθηκαν σε πληροφορίες σχετικά με το πώς ένιωσαν που το κοινό ανταποκρίθηκε στα τραγούδια τους και στους λόγους που επέλεξαν να συνθέσουν για αυτό το θέμα. Επίσης ρωτήθηκαν για το ρόλο που έχει η μουσική στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ακόμα για το ποιές θα ήταν οι συμβουλές που θα έδιναν σε άλλους μουσικούς που ασχολούνται με αυτό το θέμα.

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες προέκυψαν διάφορες παράμετροι όσον αφορά τη χρήση της μουσικής για την εκμάθηση περιβαλλοντικών αξιών. Οι τέσσερις από αυτές τις παραμέτρους σχετίζονται με την καλλιτεχνική διάσταση, δηλαδή με τις δυνατές επιλογές που μπορεί να κάνει ένας συνθέτης

ανάμεσα σε δύο αντίθετες έννοιες, όπως για παράδειγμα αν το μήνυμα του θα είναι απλό ή σύνθετο, ευχάριστο ή λυπηρό, αντιφατικό ή όχι, με σαφήνεια ή όχι, ώστε να δημιουργήσει ένα τραγούδι που σχετίζεται με το περιβάλλον. Οι υπόλοιπες πέντε παράμετροι σχετίζονται με την ποιοτική διάσταση, δηλαδή με την αποτελεσματικότητα που μπορεί να έχει η μετάδοση μηνυμάτων με τη χρήση των τεχνών. Συμπερασματικά οι Publicover και συν. (2017) αναφέρουν ότι εντάσσοντας περιβαλλοντικά θέματα στη σφαίρα της ψυχαγωγίας μπορούμε όλοι να συμβάλλουμε στην φροντίδα για το περιβάλλον. Οι παράμετροι που προέκυψαν, αντί να χρησιμεύουν ως απόλυτες αναφορές, προσφέρουν ένα πολυσθενές πλαίσιο που μπορεί να βοηθήσει άλλους μουσικούς και παιδαγωγούς σε δικές τους παρόμοιες εργασίες.

Επίσης στο άρθρο των Jacobson και συν. (2007) αναφέρεται από τον Mehers (2000) ότι σε μία πόλη του Λιβάνου, μετά από έρευνα που έγινε διαπιστώθηκε ότι πολλοί κάτοικοι της πόλης πετούν τα σκουπίδια τους στους δρόμους και έξω από τα παράθυρα των σπιτιών τους. Σε μία προσπάθεια να εξαλειφθεί το φαινόμενο αυτό και οι κάτοικοι να τοποθετούν τα απορρίμματα τους στους ειδικούς κάδους, συνθέτες έγραψαν τραγούδια που απευθύνονταν κυρίως στις νοικοκυρές. Τα τραγούδια αυτά περιείχαν στίχους που παρότρυναν τις νοικοκυρές να διατηρούν το περιβάλλον καθαρό όπως κάνουν και με το σπίτι τους, ενώ η μελωδία τους ήταν «πιασάρικη» και έκανε δύσκολο να ξεχαστεί το μήνυμα που περνούσαν.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η εκπαίδευση είναι ο κυριότερος παράγοντας για να προβάλλουμε νέες συνήθειες και συμπεριφορές προς τους μαθητές. Με τη χρήση της μουσικής όμως αυτή η διαδικασία μπορεί να ελκύσει περισσότερο το ενδιαφέρον του μαθητή και να τραβήξει την προσοχή του από το πρώτο κιόλας λεπτό της διδασκαλίας. Γνωρίζοντας όλα αυτά, πραγματοποίησα την εφαρμογή της εργασίας αυτής σε δημοτικό σχολείο με σκοπό να ενημερωθώ για τις γνώσεις που έχουν τα παιδιά και για τις αντιλήψεις τους πάνω στο θέμα της αυξημένης παραγωγής δημοτικών στερεών απορριμμάτων και να τους δείξω ότι κάνοντας απλές, καθημερινές ενέργειες μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε.

4. Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Η εφαρμογή της εργασίας έγινε σε δημοτικό σχολείο της Κέρκυρας. Μέρος έλαβαν 17 παιδιά από την πρώτη (Α΄) και 23 από την έκτη (ΣΤ΄) τάξη του δημοτικού. Έγιναν τέσσερις συναντήσεις για τέσσερις εβδομάδες (μία κάθε εβδομάδα) από 28 Νοεμβρίου μέχρι 19 Δεκεμβρίου. Οι συναντήσεις έλαβαν μέρος στην αίθουσα της τάξης και τα παιδιά κάθονταν στα θρανία τους ενώ όταν χρειαζόταν σηκωνόμασταν όρθιοι για να πραγματοποιήσουμε τη δραστηριότητα.

Διαδικασία

Στόχος μου μέσα από την εφαρμογή αυτή είναι να ενημερωθώ αρχικά για τις αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με τα απορρίμματα και τις απόψεις τους πάνω στο θέμα αυτό. Εν συνεχεία επιδιώκω να τα ευαισθητοποιήσω για το θέμα αυτό με τη χρήση της μουσικής. Για το λόγο αυτό συμπεριέλαβα δραστηριότητες όπως την εκμάθηση τραγουδιών σχετικών με το θέμα της κάθε συνάντησης τα οποία συνέθεσα για την περίπτωση, τη χρήση Boomwhackers (πλαστικοί σωλήνες που λειτουργούν σαν μουσικά όργανα και ο κάθε ένας παράγει συγκεκριμένη νότα), τη χρήση γιουκαλέλι, καθώς και ανακυκλώσιμων υλικών, όπως πλαστικά μπουκάλια και πλαστικές σακούλες, χάρτινα κουτιά, αλουμινένια τενεκεδάκια, με τα οποία πειραματιστήκαμε με τους διάφορους ήχους που παράγουν και ενορχηστρώσαμε το τραγούδι που μάθαμε. Επίσης έγιναν δραστηριότητες όπως το παιχνίδι με τους κάδους ανακύκλωσης όπου τραγουδούσαμε όλοι μαζί ένα τραγούδι και όταν αυτό τελείωνε το κάθε παιδί έπρεπε να τοποθετήσει το ανακυκλώσιμο υλικό που είχε στα χέρια του στον σωστό κάδο. Οι κάδοι που είχε να επιλέξει ήταν για πλαστικό, γυαλί, χαρτί, μέταλλα και κομπόστ.

Διδασκαλία 1: Στην πρώτη συνάντησή μας συζητήσαμε για το τι αποκαλούμε απορρίμματα και τί συμπεριλαμβάνουμε στην κατηγορία αυτή. Τονίσαμε τα αίτια της παραγωγής τόσων απορριμμάτων, το ποιος είναι υπεύθυνος και γιατί παράγονται τόσα πολλά απορρίμματα, ενώ αναφερθήκαμε και στην συλλογή και την τελική διάθεση τους. Με την πρώτη τάξη είδαμε βίντεο (Mizakami, 2010) το οποίο απεικόνιζε τα ζώα να κάνουν ενέργειες ώστε να σώσουν τον πλανήτη, όπως ότι ανακύκλωναν και επαναχρησιμοποιούσαν αντικείμενα της καθημερινότητάς τους, και επίσης παρακολουθήσαμε για τον Πέρι το περιβάλλον (Nextline, 2016). Στη συνέχεια τραγουδήσαμε τα τραγούδια που είχα ετοιμάσει με τη συνοδεία από γιουκαλέλι. Με την έκτη, μετά την συζήτηση για το τι γνωρίζουν για τα απορρίμματα, πειραματιστήκαμε στην παραγωγή ήχου από ανακυκλώσιμες συσκευασίες ενώ στη συνέχεια είδαμε βίντεο (Προχωράμε, χ. η.) το οποίο παρουσιάζει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο πλανήτης μας από τα τόσα σκουπίδια που υπάρχουν.

Διδασκαλία 2: Στην επόμενη συνάντησή μας κάναμε λόγο για τις πρακτικές μείωσης των απορριμμάτων, όπως για παράδειγμα την ανακύκλωση, την επαναχρησιμοποίηση, την μείωση της κατανάλωσης και την κομποστοποίηση. Μεγαλύτερη έμφαση δώσαμε στην ανακύκλωση. Με την πρώτη τάξη τραγουδήσαμε με τη συνοδεία των Boomwhackers και είδαμε βίντεο με την Άννα την ανακύκλωση (Nextline, 2017), ενώ με την έκτη τάξη οι συζητήσεις μας ήταν πιο εξειδικευμένες αφού μιλήσαμε και για τις ουσίες από τις οποίες αποτελούνται τα ανακυκλώσιμα υλικά, και συγκεκριμένα το πλαστικό, και μάθαμε το τραγούδι μας (Ετμεκτσόγλου, 2018) με τη συνοδεία μου από γιουκαλέλι.

Διδασκαλία 3: Στην τρίτη μας συνάντηση, μιλήσαμε αναλυτικότερα για την κομποστοποίηση. Με την πρώτη τάξη είδαμε πάλι σχετικό βίντεο και τραγουδήσαμε πάλι με τη χρήση των Boomwhackers και συζητήσαμε για τα υλικά που μπορούν να γίνουν κομποστ. Με την έκτη τελειώσαμε τη συζήτηση που δεν προλάβσαμε την προηγούμενη φορά για την ανακύκλωση και πώς είναι η διαδικασία κατά την οποία τα ανακυκλώσιμα υλικά συλλέγονται, χωρίζονται σε κατηγορίες και καταλήγουν να

επεξεργάζονται για να δημιουργηθεί κάτι νέο. Έπειτα τους μοίρασα τα Boomwhackers και συζητήσαμε για την αρμονία του τραγουδιού. Έμαθαν ότι η μουσική αλλάζει κατά την διάρκεια του τραγουδιού και αυτό γίνεται γιατί αλλάζουν οι νότες που παίζουμε. Τους ζήτησα να σηκωθούν από τις θέσεις τους και τους χώρισα σε τέσσερις ομάδες από τις οποίες η κάθε μία θα έπαιζε από μία συγχορδία. Τέλος μιλήσαμε για την κομποστοποίηση και ποια είναι η διαδικασία της.

Διδασκαλία 4: Στην τελευταία μου επίσκεψη στο σχολείο με τα παιδιά της πρώτης παίζαμε το παιχνίδι με τους κάδους ανακύκλωσης. Μετά τραγουδήσαμε τα τραγούδια που μάθαμε στα προηγούμενα μαθήματά μας. Με την έκτη τάξη μιλήσαμε για το τι μπορεί να φτιαχτεί από τα υλικά που έχουν υποστεί επεξεργασία. Είδαμε εικόνες και βίντεο με δρόμους του εξωτερικού που έχουν κατασκευαστεί από ανακυκλωμένο πλαστικό. Ύστερα κάναμε ρυθμική συνοδεία του τραγουδιού που είχαμε μάθει, αλλά αντί για μουσικά όργανα χρησιμοποιήσαμε ανακυκλώσιμες συσκευασίες.

5. Αποτελέσματα

Η πρώτη μου επαφή με τα παιδιά έδειξε ότι γνωρίζουν περισσότερα από ότι πίστευα τόσο γενικότερα για τα απορρίμματα όσο και ειδικότερα για διαδικασίες όπως η ανακύκλωση, η επαναχρησιμοποίησή τους και η κομποστοποίηση, πράγμα που συμφωνεί με την έρευνα των Δημητρίου και Χρηστίδου (2004) καθώς και από γνωστικής πλευράς με αυτά που επισημαίνει η Βοσνιάδου (2011). Αρκετές ήταν οι περιπτώσεις όπου έδωσαν μία απάντηση η οποία μπορεί να μην ήταν τελείως σωστή, ειδικά τα παιδιά της πρώτης τάξης, όμως ήταν σχετική με το θέμα για το οποίο μιλούσαμε.

Όσον αφορά την πρώτη τάξη, σε ερωτήσεις που τους έκανα για το τι θεωρούμε ως απορρίμματα, η πλειοψηφία απάντησε ότι είναι αυτά που “έχουν τελειώσει” και που “δεν χρειαζόμαστε”. Πιο συγκεκριμένα, για την ανακύκλωση η γνώση τους περιοριζόταν στο ότι στον μπλε κάδο «πετάμε πλαστικά μπουκάλια και χαρτί» και «μπανανόφλουδες» δίνοντας μου να καταλάβω ότι κάποια πράγματα είναι μπερδεμένα στο μυαλό τους. Όταν ρώτησα ποιος ευθύνεται για το ότι υπάρχουν τόσα σκουπίδια, κάποια κορίτσια απάντησαν «ο άνθρωπος», ενώ όταν είπαμε τι άλλο μπορούμε να κάνουμε εκτός από ανακύκλωση για να μειώσουμε τα απορρίμματα, απάντησαν «να μην καταναλώνουμε τόσα πολλά». Κανένα παιδί δεν ανέφερε την επαναχρησιμοποίηση ή την κομποστοποίηση. Κάποιες φορές, ήταν δύο παιδιά που μάλλον δεν είχαν έτοιμη κάποια απάντηση, και ενώ σήκωναν το χέρι τους, όταν τους έδινα τον λόγο δεν είχαν κάτι να πουν. Ίσως αυτό να γινόταν επειδή έβλεπαν τους συμμαθητές τους να σηκώνουν το χέρι για να απαντήσουν και το έκαναν για να τους μιμηθούν. Ένα αγόρι όμως μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση καθώς δεν σήκωνε το χέρι του ποτέ και δεν μιλούσε καθόλου κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Καθόταν ήσυχος στο θρανίο του που ήταν μπροστά και παρακολουθούσε. Δεν ήταν όμως απόμακρος καθώς όταν πήγαινα κοντά του σε δραστηριότητες που κάναμε, δεχόταν να κάνει αυτό που του πρότεινα. Επίσης

παρατήρησα ότι στα διαλείμματα έβγαινε στην αυλή για να παίζει.

Έπειτα συζητήσαμε για την πλαστική σακούλα. Τα παιδιά είπαν ότι αντί για πλαστικές σακούλες μπορούμε να έχουμε μαζί μας πάνινες και έδειξαν αυτή που είχα φέρει μαζί μου. Άλλες απαντήσεις περιλάμβαναν τη χρήση καλαθιού με δύο ρόδες ή τα καρότσια από το σούπερ μάρκετ που μετά ή τα «γυρίζουμε πίσω» ή τα «παίρνουμε μαζί μας και τα γυρίζουμε πίσω την επόμενη μέρα».

Καθώς μαθαίναμε το πρώτο τραγούδι για το περιβάλλον (Βλ. Παράρτημα, σελ. 17) ένα παιδί κρατούσε στα χέρια του ένα ξύλινο αριθμητήριο. Την ώρα που τραγουδούσαμε, το παιδί αυτό άρχισε να χτυπάει στο ρυθμό. Του είπα πως είναι πολύ ωραίο αυτό που κάνει και του έδειξα πώς να το κουνάει στο ρυθμό του τραγουδιού. Εκείνη τη στιγμή σηκώθηκαν και τα άλλα παιδιά για να πάρουν τα αριθμητήρια τους από την βιβλιοθήκη της τάξης και να παίξουν μαζί και αυτά. Σταματήσαμε για λίγο το τραγούδι και χτυπήσαμε όλοι μαζί τον ρυθμό του τραγουδιού. Έπειτα εγώ συνέχισα να παίζω με το γιουκαλέλι, τα παιδιά με τα αριθμητήρια και παράλληλα τραγουδούσαμε. Έτσι κάναμε μία μικρή ενορχήστρωση του κομματιού μας.

Στη δεύτερη συνάντηση βρισκόμασταν πάλι στην τάξη τους. Για το λόγο αυτό και για να χρησιμοποιήσουμε τους μουσικούς σωλήνες, ζήτησα από τα παιδιά να σηκωθούν όρθια και να έρθουν μπροστά μαζί μου. Υπήρξαν στιγμές που κάθε παιδί έκανε δικές του κινήσεις στην πορεία του τραγουδιού, υπήρξαν όμως και στιγμές όπου μιμούνταν τις κινήσεις είτε άλλων συμμαθητών τους, είτε τις δικές μου. Ο Piaget υποστηρίζει ότι τα παιδιά από 2 έως 6-7 χρονών βρίσκονται στο προεννοιολογικό στάδιο. Στο στάδιο αυτό τα παιδιά έχουν αναπτύξει την ικανότητα να μιμούνται ότι βλέπουν γύρω τους (Ρούσσο, 2014). Επίσης, κύριο χαρακτηριστικό αυτού του σταδίου αποτελεί η εμφάνιση του εγωκεντρισμού, δηλαδή τα παιδιά αδυνατούν να αντιληφθούν ότι υπάρχει εναλλακτική θεώρηση του κόσμου πέραν της δικής τους (Ρούσσο, 2014). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ένα κοριτσάκι της πρώτης τάξης το οποίο συνεχώς αναφερόταν σε γεγονότα που λάμβαναν μέρος εκτός τάξης και αφορούσαν τη ζωής της στο σπίτι. Σε συζητήσεις που κάναμε με τα παιδιά, όταν έκανα μια ερώτηση, αυτή σήκωνε το χέρι της και ξεκινούσε να εξιστορεί κάτι άσχετο με το θέμα της συζήτησης.

Αφού μάζεψα τους σωλήνες, τα παιδιά κάθισαν στη θέση τους όμως συνέχισαν να μιλάνε μεταξύ τους και να γίνεται φασαρία. Σκέφτηκα τότε να τραγουδήσω ένα τραγούδι (Βλ. Παράρτημα, σελ. 18) και παράλληλα να δίνω το γιουκαλέλι σε ένα-ένα παιδί για να παίζει. Καθώς τα παιδιά ήθελαν να κρατήσουν το όργανο στα χέρια τους, όταν έπαιζαν δεν ακουγόταν κάποια συγχορδία, απλά έκαναν το χέρι τους πάνω κάτω ώστε να ακούγονται όλες οι χορδές του οργάνου. Αμέσως μόλις κατάλαβαν τι γίνεται, ησύχασαν όλα και περίμεναν με ανυπομονησία τη σειρά τους να έρθει. Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση η ανταπόκριση τους γιατί δεν περίμενα να έχει τέτοια επιτυχία αυτή η δραστηριότητα.

Στο μάθημα για την κομποστοποίηση μόνο ένα κορίτσι είχε ακούσει για την διαδικασία αυτή, αλλά κανένα παιδί δεν ήξερε τα υλικά που μπορούμε να βάλουμε μέσα στον κάδο. Το τραγούδι για την κομποστοποίηση που είχα ετοιμάσει (Βλ. Παράρτημα, σελ. 17) δεν φάνηκε να κινεί το ενδιαφέρον στα παιδιά και έτσι αφού το

ολοκληρώσαμε μία φορά, ξαναείπαμε τα τραγούδια για το περιβάλλον και την ανακύκλωση.

Η τελευταία μας συνάντηση θεωρώ ότι κύλησε πιο χαλαρά από όλες. Καθώς οι διακοπές των Χριστουγέννων ήταν μερικές μέρες μακριά, τα παιδιά έδειχναν να είχαν μπει στο πνεύμα το γιορτών και δεν συγκεντρώνονταν στο μάθημα.

Όταν όμως τους είπα ότι θα παίξουμε ένα παιχνίδι, έδειχναν πολύ χαρούμενα και ανυπομονούσαν. Πρώτα μάθαμε το τραγούδι που θα λέμε μέχρι να ετοιμαστεί το κάθε παιδί και να πάει μπροστά από τους τεχνητούς κάδους για να τοποθετήσει το αντικείμενό του. Έπειτα ξεκινήσαμε το παιχνίδι. Υπήρξαν παιδιά που τοποθέτησαν το αντικείμενό τους κατευθείαν στον σωστό κάδο. Παρατήρησα όμως ότι μερικά από αυτά, απλά είχαν παρακολουθήσει τα προηγούμενα παιδιά που έτυχε να έχουν το ίδιο αντικείμενο, σε ποιον κάδο το τοποθέτησαν και έκαναν και αυτά το ίδιο. Κάποια άλλα, φαινόταν να δυσκολεύονται και φτάνοντας μπροστά από τους κάδους έμεναν εκεί σκεπτόμενοι πού να το αφήσουν, ενώ από πίσω οι συμμαθητές τους ψιθύριζαν ποιος είναι ο σωστός κάδος.

Για το γυαλί και την κομποστοποίηση εκτύπωσα σε κόλλες χαρτί τα αντικείμενα που έπρεπε να ανακυκλώσουμε. Για τα γυάλινα εκτύπωσα κάποια μπουκάλια, βάζα, ποτήρια, ενώ για το κομπόστ κάποιες εικόνες που απεικόνιζαν απομεινάρια φαγητών, ξερά κλαδιά και φύλλα δέντρων. Πολλά παιδιά μπερδεύτηκαν και αντί να επιλέξουν κάδο με βάση το απεικονιζόμενο αντικείμενο, επέλεξαν τον κάδο με το χαρτί. Φαίνεται ότι δεν κατανόησαν αυτό το μέρος της διαδικασίας, πράγμα που σημαίνει ότι θα έπρεπε να το εξηγήσω καλύτερα πριν ξεκινήσουμε την δραστηριότητα. Μετά την πρώτη φορά που έγινε αυτό, τους εξήγησα ότι πρέπει να κοιτάζουν την φωτογραφία για να αποφασίσουν τον σωστό κάδο. Κάποια το κατάφεραν, όμως υπήρξαν και κάποια άλλα που δυσκολεύτηκαν οπότε πήραν βοήθεια είτε από εμένα είτε από τους συμμαθητές τους.

Μόλις τελείωσε το παιχνίδι, τα παιδιά μου ζητούσαν να παίξουμε κι άλλο, αλλά επειδή μας πήρε περισσότερη ώρα από ότι υπολόγιζα, δεν προλαβαίναμε καθώς είχαμε λίγη διαθέσιμη ώρα ακόμα. Τότε ένα κορίτσι ξεκίνησε να τραγουδά το τραγούδι για την Άννα την ανακύκλωση. Μαζί του συνέχισαν και τα κορίτσια που καθόταν δίπλα του και τελικά τραγουδούσε όλη η τάξη. Έτσι πήρα και εγώ το γιουκαλέλι και ξεκινήσαμε. Μετά είπαμε και τα υπόλοιπα τραγούδια, για το περιβάλλον και για την κομποστοποίηση. Νομίζω όμως ότι αυτό για την ανακύκλωση τους άρεσε περισσότερο και τους έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση καθώς θυμόταν πολύ καλά ολόκληρο το τραγούδι. Στη συνέχεια μου ζήτησε, το ίδιο κορίτσι με την προηγούμενη φορά, να παίξουν στο γιουκαλέλι. Παίξαμε λοιπόν, όμως σε γρήγορους ρυθμούς καθώς είχε έρθει ο δάσκαλός τους για την επόμενη ώρα. Όταν τελειώσαμε, ρώτησε ο δάσκαλος τους αν τους άρεσε το τελευταίο μας μάθημα και τότε αυτά με παράπονο στη φωνή τους με ρωτούσαν γιατί δεν θα ξαναέρθω. Ήταν κάτι που δεν το περίμενα καθόλου. Καθώς έφευγα ερχόταν ένα-ένα παιδί και χτυπούσαμε τα χέρια σαν αποχαιρετισμό.

Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά της έκτης δημοτικού, με σαφώς περισσότερες γνώσεις από τα παιδιά της πρώτης, γνώριζαν επίσης για την

ανακύκλωση και για τα υλικά που ανακυκλώνουμε, εκτός του λευκοσιδήρου. Δεν έλειψαν βέβαια και οι απαντήσεις από τα παιδιά του τύπου “ανακυκλώνουμε τον διπλανό μας”. Όλα τα παιδιά γνώριζαν ότι κύριος υπαίτιος για το πρόβλημα αυτό είναι ο άνθρωπος, ενώ κάποια συμπλήρωναν ότι ο υπερκαταναλωτισμός έχει σημαντική θέση στα αίτια του προβλήματος. Για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό, υποστήριζαν ότι πρέπει να γίνεται η διαδικασία της ανακύκλωσης σε μεγαλύτερο βαθμό και «να μην αγοράζουμε πράγματα που δεν χρειαζόμαστε». Ορισμένες απαντήσεις περιλάμβαναν και την επαναχρησιμοποίηση αντικειμένων ώστε να μην χρειάζεται να αγοράζουμε καινούργια.

Από τα πρώτα λεπτά στην τάξη της έκτης στη συζήτηση που κάναμε, παρατήρησα δύο παιδιά των οποίων η συμπεριφορά μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Από την μία ο Θ., ο οποίος στις ερωτήσεις που έκανα έδινε περίτεχνες απαντήσεις με πολλές αφηρημένες λέξεις, θέλοντας νομίζω περισσότερο να τραβήξει την προσοχή των συμμαθητών του καθώς ήταν περισσότερο ζωντανός από τα υπόλοιπα παιδιά. Από την άλλη, ο Α., φαινόταν να γνωρίζει αρκετά πράγματα για την ηλικία του αφού οι απαντήσεις του ήταν σωστές και στοχευμένες, ενώ σε στιγμές έντασης παρότρυνε τους συμμαθητές του να κάνουν ησυχία. Ο Piaget υποστηρίζει ότι στο τελευταίο της γνωστικής ανάπτυξης, τα παιδιά από 11/12 ετών και πάνω αποκτούν συμπεριφορές όπου «δεν σκέφτονται μόνο με συγκεκριμένους όρους αλλά και με αφηρημένους» (Ρούσσος, 2014, σελ. 169).

Αφού ολοκληρώσαμε τη συζήτηση, μοίρασα στα παιδιά μερικά ανακυκλώσιμα υλικά που είχα φέρει μαζί μου για να τα περιεργαστούμε όλοι μαζί και να δούμε τους ήχους που μπορούν να παραχθούν. Τα παιδιά όμως δεν γνώριζαν ότι το αλουμίνιο και ο λευκοσίδηρος είναι διαφορετικά υλικά. Έτσι ζήτησα από τα παιδιά που κρατούσαν αντικείμενα από αλουμίνιο να τα χτυπήσουν για να δούμε τον ήχο που θα παραχθεί. Μετά ζήτησα από τα παιδιά που κρατούσαν αντικείμενα από λευκοσίδηρο να κάνουν το ίδιο. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν ότι οι δύο ήχοι δεν ήταν ίδιοι και συμπέραναν ότι το ένα υλικό διαφέρει από το άλλο. Στη συνέχεια πειραματιστήκαμε και με τα υπόλοιπα υλικά για να δούμε τους ήχους που θα παραχθούν. Όλα τα παιδιά δοκίμασαν και κατάφεραν να βγάλουν το κάθε ένα από έναν ξεχωριστό ήχο με το καινούργιο τους όργανο. Έπειτα παρακολουθήσαμε το βίντεο που είχα ετοιμάσει (Προχωράμε, χ. χ.). Σε αυτό το βίντεο, μεγάλη εντύπωση έκανε μία τεχνητή φάλαινα από απορρίμματα που υποτίθεται είχε ξεβράσει η θάλασσα και από της οποίας το στόμα έβγαιναν σκουπίδια. Φάνηκε ότι τα περισσότερα παιδιά συγκινήθηκαν από το θέαμα της φάλαινας και σαν να δημιουργήθηκε μέσα τους το εσωτερικό κίνητρο για να αλλάξουν το γεγονός αυτό. Με ρωτούσαν αν όντως η φάλαινα ήταν αληθινή και αν ναι πού έγινε αυτό, ενώ και σε επόμενη συζήτηση μας ανέφεραν την εικόνα αυτή. Από αυτό συμπεραίνουμε πώς η ύπαρξη και άλλων τέτοιων στιγμών κατά τις οποίες θα δημιουργηθούν στα παιδιά συναισθηματικές αντιδράσεις, θα συμβάλουν, όπως αποδεικνύει ο J. B. Watson στο (Ζάχος, 1990), στη δημιουργία κινήτρων των παιδιών για μάθηση.

Κατά τη δεύτερη συνάντηση, καθώς μοίραζα τα Boomwhackers, ένα παιδί παρατήρησε ότι αυτοί είχαν διαφορετικά μεγέθη μεταξύ τους και με ρώτησε γιατί

συμβαίνει αυτό. Τότε ζήτησα από ένα παιδί να χτυπήσει τον σωλήνα που κρατούσε και στη συνέχεια ζήτησα από ένα άλλο να χτυπήσει τον δικό του σωλήνα που ήταν διαφορετικός. Τότε όλοι κατάλαβαν ότι οι δύο ήχοι ήταν διαφορετικοί μεταξύ τους, οπότε κατάλαβαν και το λόγο που έχουν διαφορετικά μεγέθη.

Στη συνέχεια είδαμε το βίντεο της Bryce (χ. χ.) στο οποίο προβαλλόταν η πορεία από τρία διαφορετικά μπουκάλια πλαστικού από τα οποία μόνο το ένα κατέληγε στην ανακύκλωση και θα φτιαχνόταν κάτι καινούργιο από αυτό. Στο βίντεο έδειχνε ότι από το μπουκάλι που ανακυκλώθηκε μπορούν να φτιαχτούν διάφορα καινούργια αντικείμενα, και έδειξε για παράδειγμα ένα πλαστικό παγκάκι. Ένα παιδί είχε την απορία πώς γίνεται να φτιαχτεί ένα παγκάκι από πλαστικό. Επειδή εκείνη την στιγμή χτύπησε το κουδούνι για διάλειμμα του είπα ότι θα το συζητήσουμε την επόμενη φορά. Ο Piaget σημειώνει στη θεωρία του ότι τα παιδιά από 6-7 έως 11-12 ετών βρίσκονται στο στάδιο συγκεκριμένης σκέψης. Κύριο χαρακτηριστικού του σταδίου αυτού είναι ότι τα παιδιά αποκτούν λογική σκέψη και κατανοούν την έννοια της αντιστρεψιμότητας, δηλαδή ότι μία πράξη μπορεί να αντιστραφεί (Ρούσσο, 2014). Πολλές φορές όμως η νοητική ηλικία έχει διαφορά από την χρονολογική και ίσως στο παράδειγμα μου, το παιδί να μην έχει αναπτύξει αρκετά την πρώτη. Από την άλλη όμως, ίσως να μην μπορούσε να αντιληφθεί τη διαδικασία του καλουπιού, ότι κάτι υγρό μπαίνει σε μία φόρμα και μετά από λίγη ώρα έχει αλλάξει η μορφή του σε στερεό.

Την τρίτη φορά παίξαμε πάλι με τους πλαστικούς σωλήνες. Σκοπός μου ήταν να μιλήσουμε για την αρμονία του κομματιού και να καταλάβουν πότε αλλάζουν οι συγχορδίες. Έτσι αρχικά τραγουδήσαμε όλοι μαζί το τραγούδι για να το θυμηθούμε. Ρώτησα τα παιδιά αν παρατήρησαν κάποια αλλαγή στον ήχο της συνοδείας σε κάποια σημεία ή αν άλλαξαν θέση τα χέρια μου έτσι όπως έπαιζα το γιουκαλέλι. Πολλά παιδιά απάντησαν θετικά, αλλά μόνο ένα κορίτσι συνέχισε την απάντησή της λέγοντας ότι αλλάζει η συγχορδία στο τραγούδι. Στη συνέχεια χωριστήκαμε σε ομάδες ανάλογα με τον σωλήνα που κρατούσε το κάθε παιδί έτσι ώστε η κάθε ομάδα να σχηματίζει μία από τις συγχορδίες του τραγουδιού.

Όσον αφορά την κομποστοποίηση, όπως και στα παιδιά της πρώτης, δεν ήταν γνωστή σε όλους. Κάποια δεν γνώριζαν τίποτα, άλλα την ήξεραν αλλά δεν γνώριζαν ποια υλικά συμπεριλαμβάνουμε για να γίνει, ενώ υπήρχαν και εκείνα που γνώριζαν καλά για την διαδικασία αυτή.

Στο τελευταίο μάθημα αναφερθήκαμε στη διαδικασία με την οποία γίνεται η ανακύκλωση των απορριμμάτων, η συλλογή, η επεξεργασία και τελικά η κατάληξή τους στα ανάλογα εργοστάσια για να δημιουργηθούν νέα αντικείμενα. Όπως ήταν αναμενόμενο τα παιδιά δεν γνώριζαν για αυτήν, είχαν όμως ιδέες για το τι μπορεί να γίνονται τα αντικείμενα που ανακυκλώνονται στη συνέχεια.

Τότε τους έθεσα το ερώτημα αν θα μπορούσε να κατασκευαστεί δρόμος από πλαστικό. Τα παιδιά απόρησαν και με ρωτούσαν πώς είναι δυνατόν κάτι τέτοιο και αν έχει γίνει στην πραγματικότητα κάπου. Τους έδειξα τότε το σχετικό βίντεο (Bedrijfsbeelden 360 video, animatie, branded video, 2015) που είχα βρει και μετά φωτογραφίες από δρόμους στο εξωτερικό που έχουν γίνει με αυτό τον τρόπο. Στη

συνέχεια μοίρασα στα παιδιά τα ανακυκλώσιμα υλικά για να συνοδεύσουμε ρυθμικά το τραγούδι που έχουμε μάθει (Βλ. Παράρτημα, σελ. 18). Ρώτησα αν θα μπορούσαμε να το κάνουμε αυτό και ένα παιδί που καθόταν στο μπροστινό θρανίο μου απάντησε θετικά λέγοντας ότι αφού τα αντικείμενα βγάζουν ήχο, τότε μπορούμε να παίζουμε και μουσική.

Δεν μας έμενε πολλή ώρα ακόμα για να το ξαναπούμε και επίσης τα παιδιά άρχισαν να χάνουν τη συγκέντρωση τους οπότε άρχισα να μαζεύω τα υλικά καθώς σκόπευα να τα ρωτήσω τι θυμούνται από τα μαθήματά μας. Ρώτησα τότε τι θυμούνται και ένα αγόρι, ο Α., απάντησε τότε ότι πρέπει να μειώσουμε τα απορρίμματα που παράγουμε έτσι ώστε να μην γίνει στην πραγματικότητα αυτό που είδαμε στο βίντεο με την φάλαινα. Ένα άλλο παιδί απάντησε ότι πρέπει να ανακυκλώνουμε περισσότερο για να μην χρειάζεται να ξαναφτιάχνονται από την αρχή νέα προϊόντα. Ένα άλλο παιδί άρχισε να τραγουδάει ένα στίχο από το τραγούδι που μάθαμε (Βλ. Παράρτημα, σελ. 18). Με χαροποίησαν εκείνη τη στιγμή οι απαντήσεις τους γιατί κατάλαβα ότι έμαθαν κάτι από τα μαθήματά μας και επίσης ότι τους έμεινε το τραγούδι στο νου.

6. Συμπεράσματα

Από την εφαρμογή της εργασίας υπήρξαν κάποια σημεία όπου με δυσκόλεψαν στην πραγματοποίηση των διδασκαλιών. Αρχικά παρατήρησα ότι και στις δύο τάξεις θα ήταν χρήσιμο αν είχα θέσει εξ αρχής πιο ξεκάθαρα όρια στις δραστηριότητες όπου χρησιμοποιήσαμε τα Boomwhackers ή τα ανακυκλώσιμα υλικά. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν το γεγονός ότι είχαν στη διάθεση τους αντικείμενα περισσότερο σαν ελεύθερο παιχνίδι από όσο θα ήθελα και πολλές φορές ο ρυθμός του μαθήματος χανόταν με αποτέλεσμα να δημιουργείται αναστάτωση. Θα μπορούσα πριν τα μοιράσω να θέσω τους κανόνες για το πώς θα τα χρησιμοποιήσουμε και να τους δώσω ένα μικρό χρονικό διάστημα πριν ξεκινήσουμε τη δραστηριότητα όπου θα τα εξερευνήσουν και θα παίζουν με αυτά. Επιπλέον, παρατήρησα ότι τα παιδιά και των δύο τάξεων αφομοίωσαν τους στίχους των τραγουδιών που μάθαμε, αφού τα τραγουδούσαν και από μόνα τους εκτός μαθήματος. Καταλαβαίνω από αυτό ότι είναι δυνατό να αντιλήφθηκαν και το μήνυμα που θέλουν να περάσουν τα τραγούδια, πράγμα που συμφωνεί με την έρευνα του Ramsey (2002). Επίσης συμπεράνα ότι στην πρώτη τάξη, όταν άρχιζε να επικρατεί αναστάτωση, αν έδινα την ευκαιρία στα παιδιά να παίζουν το κάθε ένα στο γιουκαλέλι, ησύχαζαν και φαινόταν ότι περίμεναν με προσμονή τη σειρά τους. Στην τάξη της έκτης παρατήρησα ότι όταν γινόταν φασαρία βοηθούσε να δώσω στα πιο ανήσυχα παιδιά κάποιον ηγετικό ρόλο στη δραστηριότητα που κάναμε. Τότε η φασαρία περιοριζόταν και τα παιδιά επικεντρώνονταν στο να κάνουν αυτό που τους είχε ανατεθεί.

Κλείνοντας, θέλω να επισημάνω ότι από την εφαρμογή αυτή δεν μπορώ να γνωρίζω αν άλλαξε η στάση και η νοοτροπία των παιδιών για τη διαχείριση των απορριμμάτων καθώς το χρονικό διάστημα που είχα επαφή με τα παιδιά ήταν λίγο. Θα χρειαζόμουν λίγο καιρό ακόμα μαζί τους ώστε να διαπιστώσω κάτι τέτοιο. Αντιλήφθηκα όμως ότι τα παιδιά κατάλαβαν αυτά που τους εξηγούσα και μέσα από

μουσικές δραστηριότητες γνώρισαν το πρόβλημα της αυξημένης παραγωγής δημοτικών απορριμμάτων και τρόπους με τους οποίους μπορούν να το αντιμετωπίσουν.

Θα ήταν λοιπόν δυνατό, μία μελλοντική έρευνα που θα ασχοληθεί με το συγκεκριμένο θέμα, να διαρκέσει περισσότερο διάστημα ώστε να παρατηρηθούν και αλλαγές στη συμπεριφορά των παιδιών, καθώς και κατά πόσο εφαρμόζουν αυτοί που μαθαίνουν στην καθημερινότητα τους.

7. Επίλογος

Παρατηρούμε λοιπόν ότι με τη χρήση της μουσικής μπορούμε να πραγματοποιήσουμε κάθε διδασκαλία με οποιοδήποτε θέμα. Με αυτό τον τρόπο το μάθημα γίνεται πιο ενδιαφέρον για τα παιδιά και είναι συγκεντρωμένα στο σκοπό του μαθήματος για περισσότερη ώρα από ότι μία απλή συνηθισμένη διδασκαλία. Η χρήση μουσικών οργάνων, ή αντικειμένων καθημερινής χρήσης που χρησιμοποίησα ως μουσικά όργανα, κατά τη διάρκεια του μαθήματος δίνει μία άλλη νότα στη διδασκαλία καθώς την κάνει ακόμα πιο ενδιαφέρουσα. Ακόμα δημιουργεί στα παιδιά το συναίσθημα της ανυπομονησίας και της προσμονής για την επόμενη φορά που θα έρθει η ώρα να τα ξαναχρησιμοποιήσουν.

Σαφώς από την εφαρμογή της εργασίας αυτής υπήρξαν αποτελέσματα που δείχνουν το πώς αντέδρασαν τα παιδιά στα μαθήματα με θέμα τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Το θέμα αυτό όμως χρειάζεται αρκετή εξέταση ακόμα. Τα παιδιά μπορούν να μάθουν περισσότερα για το πώς μπορούμε να διαχειριζόμαστε τα απορρίμματα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ώστε τίποτα να μην πηγαίνει χαμένο. Μέσα από δραστηριότητες, μουσικές ή μη, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν το θέμα και να γίνουν ευυπόληπτοι πολίτες που νοιάζονται για το περιβάλλον.

8. Παράρτημα

Τραγούδια Α' τάξης

Δρουλίσκος Βαγγέλης

Ανακύκλωση

Γειά σου Άννα α να κυ κλω σή είσαι πολύ ση μα ντι κή. τα σκου πί δια

6
μας μα ξεύ εις και με τά τα μά γει ρεύ εις. Το κου τί κάνεις κου τά λι

11
χρήσι μο δεν εί ναι πά λι. Γειά σου Άννα α να κυ κλω σή είσαι ση μα ντι

16
Ο μπλέ κάδος

κή Ο μπλέ ο κάδος βο η θός της Άννας είν' πι στός α λου

22
μί νο και γυα λί λευκοι δη ρά πλαστι κό και χα ρτί Μο ν' αυ τά ο μπλε μα

27
Περιβάλλον

ξεύ ει και σην Άννα τα πι γαί νει. Τα σκου πί δια δεν πε τώ τα α να χρήσι

33
Κομποστοποίηση

μο ποι ώ. Το πε ρι βά λλον α γα πώ δυ να τά θα σας το πώ. Το φα

39
ί που πε ρι σεύ ει στα σκου πί δια δεν πε τώ. Σέ ναν κά δο το μα ξεύ

44
ω. Κομπ όστ για να κά νω εγώ. Βα ζω κι' α λλα υ λι κα Τσο φλι'

49
αυ γών ξε ρα φύ λλα και κλαδιά. Χώ μα θρέ πτι κο για να κά νώ. Και στον

Τραγούδια Α' τάξης

Δρουλίσκος Βαγγέλης

Τραγούδι για γιουκαλέλι

κ ή πο μου να το βά λω. Το γιου κα λέ λι πά ει βό λτα

5

πά ει βό λταπά ει βό λτα. Το γιου κα λέ λι πά ει βό λτα μί α βό λτα παιδιά.

3

Detailed description: The image shows a musical score for a song titled 'Τραγούδι για γιουκαλέλι' (Song for Gioukalali). The score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics 'κ ή πο μου να το βά λω. Το γιου κα λέ λι πά ει βό λτα' are written below the notes. A fermata is placed over the note for 'βά'. The second staff starts with a measure rest marked with a '5'. The melody continues with eighth and quarter notes. The lyrics 'πά ει βό λταπά ει βό λτα. Το γιου κα λέ λι πά ει βό λτα μί α βό λτα παιδιά.' are written below. A triplet of eighth notes is marked with a '3' above it. The score ends with a double bar line.

Όχι άλλο πλαστικό!

Ιωάννα Επμεκτοόγλου

Σε Κεχαγιά Λήμνου

Παραδοσιακό

Δεν θέ-λω co - ca co-la σε μπου - κά - λι πλά - στα κό Βά - λε μου

6
λί-γο να ρό στα πα - γού - ρι που κρα - τή στα πα - γού - ρι που κρα - τή

11
Δε θέ-λω για τα ψά - νια σου - κού - λα πλα - στα - κή - Έ-χω - α - πό το -

16
σπί - τι σακού - λα με - γά - λη - σα - κού - λα α - πό πα - νί Ό - χι ά - λλα πλα - στα - κή!

21
Δεν θα πάρω αυχα - ρι - σιά Τρα - πα - ξο - μά - νηλο μη μου - σερύ - σαις πλα - στα -

26
κό Σπρώ - σε μια λα - δό - κο - λλα μη μο - λύ - νου - με το βυ - θό μη μο -

31
λύ - νου - με το βυ - θό Δε θα κά - ρω κρου - α σαν - με πα - ρι - τό - λι - γκα

36
πλα - στα - κό - θα κά - ρω - κου - λού - ρι - με σου - σάμ - φρέ - σκα, φρέ - σκα -

40
και - α - χινιού Ό - χι ά - λλα πλα - στα - κή! Δεν θα πάρω αυχα - ρι - σιά

9. Βιβλιογραφία

- Βασίλη, Χ. (2016). *Διερεύνηση των περιβαλλοντικών στάσεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας* (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία). Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πάτρα
- Βοσνιάδου, Σ. (2011). *Εισαγωγή στην ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg
- Δημητρίου, Α. & Χρηστίδου, Β. (2004). Οι αντιλήψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για τα απορρίμματα και τη διαχείρισή τους. *Προφορική ανακοίνωση στο 3^ο Συνέδριο για τις Φυσικές Επιστήμες στην Προσχολική Εκπαίδευση*, Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Δρουλίσκος, Β. (2018). *Πέρι το περιβάλλον* (Αδημοσίευτη παρτιτούρα). Κέρκυρα
- Δρουλίσκος, Β. (2018). *Άννα η ανακύκλωση* (Αδημοσίευτη παρτιτούρα). Κέρκυρα
- Δρουλίσκος, Β. (2018). *Κομποστοποίηση κάνω εγώ* (Αδημοσίευτη παρτιτούρα). Κέρκυρα
- Ετμεκτσόγλου, Ι. (2018). *Όχι άλλο πλαστικό* (Αδημοσίευτη παρτιτούρα). Κέρκυρα
- Ζάχος, Δ. Η. (1990). *Στοιχεία ψυχολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πελεκάνος
- Ηλιοπούλου Ι. (2011). *Αντιλήψεις παιδιών Νηπιαγωγείου και Γ' Τάξης Δημοτικού για διάφορες διαστάσεις περιβαλλοντικών θεμάτων όπως: Το Δάσος, Τα Απορρίμματα, Η Ρύπανση Αέρα και Θάλασσας και η Κατανάλωση Νερού και Ηλεκτρικής Ενέργειας*. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Ηλιοπούλου (2016). Αντιλήψεις παιδιών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας για την ανακύκλωση: έρευνα σε παιδιά του Βόλου. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, Τόμος 5, Τεύχος 1, 148-164
- Προχωράμε. (χ. χ.). Στο Facebook [Σελίδα κοινού]. Ανακτήθηκε Νοέμβριος 19, 2018, από <https://www.facebook.com/prohoramemedia/videos/769050146779375/>
- Ρούσσοι, Π. Α. (2014). *Γνωστική ψυχολογία. Ανώτερες γνωστικές διεργασίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος
- Τερζής, Ε. (2009). *Οδηγός για το περιβάλλον: Διαχείριση απορριμμάτων*, Αθήνα: WWF Ελλάς
- Bedrijfsbeelden 360 video, animatie, branded video. (2015, Νοέμβριος 4). *3D Animation by Viduals about the PlasticRoad* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=70-Jnw1CgT0>

Borradaile, L. (2000). Environmental studies-magic with music. *WWF Schools' case studies series*. Perthshire: WWF Scotland

Bryce, E. (χ. χ.). *What really happens to the plastic you throw away – Emma Bryce* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://ed.ted.com/lessons/what-really-happens-to-the-plastic-you-throw-away-emma-bryce#review>

Erkut, E., Karagianidis, A., Perkoulidis, G., Tjandra, S.A. (2008). A multicriteria facility location model for municipal solid waste management in North Greece. *European Journal of Operational Research*, 187, 1402-1421

Gidarakos, E., Havas, G., Ntzamilis, P. (2006). Municipal solid waste composition determination supporting the integrated solid waste management system in the island of Crete. *Waste Management*, 26, 668-679

Jacobson, S., Mcduff, M., & Monroe, M. (2007). Promoting Conservation through the Arts: Outreach for Hearts and Minds. *Conservation Biology*, 21(1), 7-10. doi: 10.1111/j.1523-1739.2006.00596.x

Morrissey, A. J. (2003). Waste management models and their application to sustainable waste management. *Waste Management*, 24, 297-308

Municipal waste by waste management operations. Στο *Eurostat*. Ανακτήθηκε Νοέμβριος 11, 2018, από <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

Mizakami, M. [Maria Mizakami]. (2016, Ιανουαρίου 16). *The animals save the planet_xvid.avi* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=3WtVrrmnWDo>

Nextline. [Nextline – Διαφημιστική εταιρία Θεσσαλονίκη]. (2016, Οκτώβριος 17). *Εκπαιδευτικό βίντεο για την ανακύκλωση – Ο Πέρι το περιβάλλον* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=0hr9cOUKfGY>

Nextline. [Nextline – Διαφημιστική εταιρία Θεσσαλονίκη]. (2017, Αύγουστος 1). *Εκπαιδευτικό βίντεο για την ανακύκλωση – Άννα η ανακύκλωση* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=hBYwXL-vAz4>

Nextline. [Nextline – Διαφημιστική εταιρία Θεσσαλονίκη]. (2017, Αύγουστος 1). *Εκπαιδευτικό βίντεο για την ανακύκλωση – Μπέτυ η κομποστοποίηση* [Video file]. Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=NXSBa-MgtBw>

Publicover, J. L., Wright, T. S., Baur, S., Duinker, P. S. (2017). Music as a tool for environmental education and advocacy: artistic perspectives from musicians of the Playlist for the Planet. *Environmental Education Research*. DOI: 10.1080/13504622.2017.1365356

Ramsey, D. (2002). The role of music in environmental education: Lessons from the cod fishery crisis and the dust bowl days. *Canadian Journal of Environmental Education*, 7, 183-198